

درس دوازدهم:

اخلاق فضای مجازی (۲): مسائل و چالش‌ها

اهداف درس

۱	آشنایی با مسائل و چالش‌های اخلاقی فضای مجازی: رهاشدگی، خودنمایی، پورنوگرافی و فیلترینگ؛
۲	شناخت برخی از راهکارهای حل مسائل اخلاقی در فضای مجازی؛
۳	کمک به توانمند شدن کنشگران فضای مجازی برای پیشگیری از آسیب‌های اخلاقی.

۱. گونه‌های سبک زندگی مجازی

بسیار شنیده‌ایم که از حضور در فضای مجازی با عنوان «زندگی دوم» یاد می‌کنند. واقعیت این است که برای بیشتر ما امروز این حضور به نوعی زندگی کردن تبدیل شده است. نکته مهم این است که اگر واقعاً آن را زندگی دوم بدانیم، باید برای آن به وسعت یک زندگی، ابعاد و لایه‌ها و عرصه‌هایی قائل باشیم و آن را در سرنوشت‌مان مؤثر بدانیم و مهم‌تر این که برای این زندگی دوم یک نقشه راه و دفترچه راهنما برای چگونه زیستن و سبک زندگی مجازی درست و مطلوب در دست داشته باشیم.

اگر نوع حضور افراد در فضای مجازی و نوع انتخاب‌ها و طیف تصمیم‌گیری‌ها و طرز اقدامات و کنشگری‌های آن‌ها را بررسی کنیم، می‌بینیم با طیفی از سبک‌های زندگی دوم روبه‌رویییم:

۱-۱. زندگی مجازی جدی - سرسری

کاربری در این فضا برنامه‌ای جدی دارد و از تمام ظرفیت‌های فضای مجازی برای رشد و تعالی مادی و معنوی خود استفاده می‌کند، اما کاربری هم هست که در این فضا، به صورت سرسری و باری به هر جهت، فقط می‌چرخد و می‌چرخد.

۱-۲. زندگی مجازی حرفه‌ای - آماتور

کنشگری با صرف هزینه و وقت، کنشگری حرفه‌ای در فضای مجازی را یاد می‌گیرد و حتی یاد می‌دهد، و دیگری نیز این صرف هزینه و وقت را بیهوده می‌داند و به صورت فردی ناآشنا، از فضای مجازی استفاده می‌کند و قطعاً در این بهره‌وری ضرر هم می‌کند.

❧ ۱-۳. زندگی مجازی حساب شده و رشدآور - بی تدبیر و آسیب‌زا

زیست مجازی جدی حساب شده و رشدآور است، ولی زیست مجازی سرسری بی تدبیر و آسیب‌زا است.

❧ ۱-۴. زندگی مجازی شرافتمندانه - رذیلانه

کاربری برای شخصیت و هویت خویش احترام قائل است و شرافتمندانه روی هر کلیپی کلیک نمی‌کند و انبار ذهن خویش را برای هر بی‌سروپایی باز نمی‌کند، اما دیگری کاملاً رذیلانه، همه‌کس و همه‌چیز را به ذهن خویش راه می‌دهد و حتی باور و عواطف و رفتار خویش را به آن‌ها می‌سپرد.

❧ ۱-۵. زندگی مجازی فقیرانه - آبرومندانه و خوب - لاکچری و عقده‌ای

گاه زندگی خوب و سالم برای یک فرد باارزش است. لذا سلامت و خوبی را به پولدار شدن ترجیح می‌دهد و در زیست مجازی خویش نیز عفت و صداقت و امانت‌داری را به باد نمی‌دهد. اما هستند کسانی که تنها معیارشان صفرهای دلار یا ریال حسابشان است. لذا رفتارهای دیگری از خود در فضای مجازی بروز می‌دهند که بعضاً خارج از ضوابط اخلاقی است.

❧ ۱-۶. زندگی مجازی فعالانه و مولدانه - منفعلانه و مصرفی محض

زیست مجازی جدی و حرفه‌ای زیستی فعال و مولد است، اما زیست مجازی سرسری و آماتور یک زیست منفعلانه و مصرفی محض است.

❧ ۱-۷. زندگی مجازی هوشمندانه و با آگاهی - گیج و پرت

کنشگر جدی و حرفه‌ای در فضای مجازی انتخابی هوشمند و آگاهانه دارد، اما کنشگر بی‌هدف و آماتور وب‌گردی‌های پرت و شوت دارد.

❧ ۱-۸. زندگی مجازی کاملاً اخلاقی - کمی اخلاقی - کاملاً ضد اخلاقی

کاربر اخلاق‌مدار دچار آسیب‌هایی مانند اباحه‌گری، خودنمایی و هرزه‌نگاری نمی‌شود. برخی نیز گاه این‌گونه‌اند و گاه دامن خویش را به عکس و فیلمی مستهجن آلوده می‌کنند. برخی نیز زیست مجازی‌شان خیلی بازتر از زیست واقعی‌شان است، چراکه هویتشان قابل تشخیص نیست. پس می‌چرخند، آن‌گونه که می‌خواهند.

فضیلت‌مند بودن نقشی ضروری در زندگی روزمره بازی می‌کند. خیلی ساده است؛ ما به چیزهای خاصی مثل رد کردن چراغ قرمز، کش رفتن کیف دستی رفیقمان و گفتن جوک‌های توهین‌آمیز فکر نمی‌کنیم، صرفاً به این دلیل که چنین آدمی نیستیم و این‌گونه امور در ذهنمان تصویب‌ناپذیرند. اما فضای مجازی همه چیز را در ذهن ما تصویب‌پذیر می‌کند. هرگز کسی در تخیلش نمی‌گنجد که از روی بازی و تماشا خودکشی کند، ولی بازی «نهنگ آبی» در اینترنت نوجوانان بسیاری را به کام مرگ کشاند، چراکه مرگ خودخواسته را تصویب‌پذیر کرد. یا در مرگ غم‌انگیز نوجوان بریتانیایی، مانی راسل، در سال ۲۰۱۷ هم قصه از این قرار بود. این دختر ابتدا در معرض تصاویر اینستاگرامی خودزنی قرار گرفت و سپس واقعاً خودزنی کرد.

تصویرهای ذهنی ما از افکار و اندیشه‌ها و امور پیرامونی تأثیر می‌پذیرند. درباره هرچه فکر کنیم، دیر یا زود، تغییرمان می‌دهد. فضای مجازی برای ما «تصویرناپذیرها» را «تصویب‌پذیر» می‌کند:

مثبت

- مطالبه‌گری در احقاق حق مظلوم را پررنگ می‌کند؛
- بی‌خانمانی، فقر، فلاکت و نداری یک منطقه را به رخ جامعه می‌کشد؛
- مبارزه با تبعیض قومی، حزبی، جناحی، ملی و فراملی را فریاد می‌زند.

منفی

- خودکشی را هیجان‌انگیز جلوه می‌دهد؛
- معنویت بدون شریعت را تأیید می‌کند؛
- گاهی پورنوگرافی رفتارهای جنسی پرخطر را لذت بخش جلوه می‌دهد؛
- مقوله احترام و خانواده را در جامعه عقب‌ماندگی، سنتی، دُم‌ده و بی‌معنا جلوه می‌دهد؛
- جایگاه مادر در خانواده را عامل بدبختی زن امروزی نشان می‌دهد و برهنگی روی استیج‌های آواز و موسیقی را عامل خوشبختی زن امروزی نشان می‌دهد.

۲-۱. مسئله رهاشدگی در فضای مجازی

یکی از چالش‌های اصلی در فضای مجازی، رهاشدگی کاربر در این فضا است. خصوصیات ذاتی این فضا، مثل گمنامی و توسعه در آزادی، رهاشدگی کاربران را راحت‌تر و آن‌ها را